

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

ІНТЕРНЬЮЗ
У К Р А Ї Н А

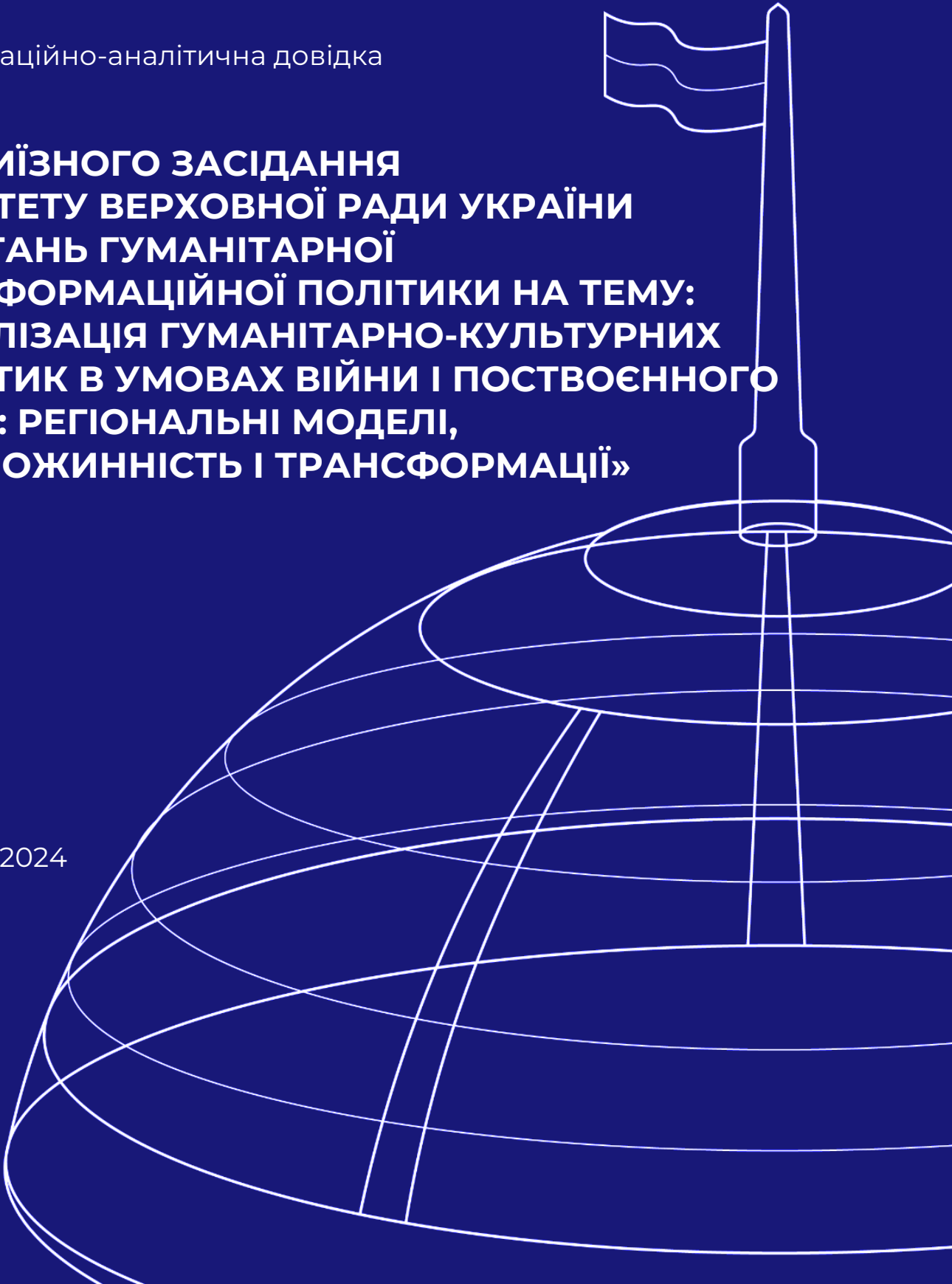
РАДА
НАСТУПНЕ ПОКОЛІННЯ

Інформаційно-аналітична довідка

**ДО ВИЇЗНОГО ЗАСІДАННЯ
КОМІТЕТУ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ
З ПИТАНЬ ГУМАНІТАРНОЇ
ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ НА ТЕМУ:
«РЕАЛІЗАЦІЯ ГУМАНІТАРНО-КУЛЬТУРНИХ
ПОЛІТИК В УМОВАХ ВІЙНИ І ПОСТВОЄННОГО
ЧАСУ: РЕГІОНАЛЬНІ МОДЕЛІ,
ЇХ МНОЖИННІСТЬ І ТРАНСФОРМАЦІЇ»**

м.Київ, 2024

Інформаційно-аналітична довідка укладена Програмою USAID «РАДА: наступне покоління» за наданими Комітетом Верховної Ради України з питань гуманітарної та інформаційної політики матеріалами.

Документ став можливим завдяки підтримці американського народу через Агентство США з міжнародного розвитку, та його зміст не обов'язково відображає погляди USAID або уряду США.

Детальніше про Програму:

internews.ua/rang/about

facebook.com/usaidradaprogram

ЗМІСТ

ЗМІСТ	3
ВСТУП	4
СТАН ФУНКЦІОНУВАННЯ КУЛЬТУРНОЇ СФЕРИ В РЕГІОНАХ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	5
АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ФІНАНСУВАННЯ БІБЛІОТЕК У 2020-2023 РОКАХ	5
ЗАХИСТ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ	7
ІНФОРМАЦІЙНА ДОВІДКА МІНІСТЕРСТВА КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ	9
ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ ВІДНОВЛЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ, ПОШКОДЖЕНОЇ ВНАСЛІДОК ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ.....	13
ПРОПОЗИЦІЇ, ЯКІ НАДІЙШЛИ ДО ПРОЄКТУ РІШЕННЯ ВИЇЗНОГО ЗАСІДАННЯ КОМІТЕТУ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ З ПИТАНЬ ГУМАНІТАРНОЇ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО ВИРІШЕННЯ НАЯВНИХ ПРОБЛЕМ В СФЕРІ КУЛЬТУРИ	15

ВСТУП

Культура є наріжним камінням національної ідентичності, а надання населенню якісних культурних послуг – одним із необхідних показників формування високорозвиненого культурного середовища. Сьогодні створення у територіальних громадах центрів культурних послуг є важливим питанням не лише з точки зору підтримки та розвитку культурної сфери, а й загального відновлення і зміцнення суспільства, оскільки вони забезпечують доступ до культурних ресурсів, надають психологічну допомогу, підтримують соціальну згуртованість, сприяють збереженню культурної спадщини тощо.

Захист культурної спадщини, в т.ч. забезпечення охорони, зберігання музейних фондів та інше, є ключовими напрямками адаптації культурної сфери до умов воєнного стану та надзвичайно важливими для підтримки національної ідентичності, зміцнення суспільного духу та відновлення країни у повоєнний період. Збереження історико-культурного середовища потребує здійснення комплексних стратегічних заходів і вимагає координації зусиль з боку парламенту, уряду, громадянського суспільства, бізнес середовища та міжнародної спільноти.

Вагомими ризиками для функціонування сфери культури в Україні та вирішення нагальних проблем є введення бойових дій, ракетні обстріли, невизначеність терміну їх завершення. У регіонах, які знаходяться в зоні активних бойових дій або певна територія яких перебуває під окупацією, встановити реальну ситуацію щодо руйнування або пошкодження закладів культури, об'єктів культурної спадщини та їх викрадення можливо лише після завершення бойових дій і деокупації територій.

До проєкту рішення виїзного засідання Комітету Верховної Ради України з питань гуманітарної та інформаційної політики обласними державними / військовими адміністраціями й іншими заінтересованими сторонами надано пропозиції з вирішення наявних проблем у сфері культури, які спрямовані на покращення існуючої ситуації щодо збереження культурної спадщини, забезпечення ефективної адаптації культурної сфери в умовах воєнного стану та подальшого відновлення і розвитку в повоєнний період.

З усіма наведеними в документі інформаційно-аналітичними матеріалами детальніше можна ознайомитись за посиланням: <https://kompkd.rada.gov.ua/documents/zasid/76285.html> або за QR-кодом:

СТАН ФУНКЦІОНУВАННЯ КУЛЬТУРНОЇ СФЕРИ В РЕГІОНАХ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ¹

На підставі аналізу стану функціонування культурної сфери в регіонах України, зокрема Вінницькій, Дніпропетровській, Донецькій, Запорізькій, Івано-Франківській, Луганській, Одеській, Полтавській, Рівненській, Сумській, Херсонській, Хмельницькій, Черкаській та Чернігівській та інших областях, а також у м. Києві, в умовах воєнного стану ключовими проблемами, які потребують нагального вирішення, є:

- кадрові питання – брак кваліфікованих кадрів, низький рівень заробітної плати тощо;
- недостатнє бюджетне фінансування на утримання і розвиток мережі закладів культури, особливо у сільській місцевості, у т.ч. оновлення бібліотечних фондів, придбання матеріально-технічного забезпечення, проведення робіт із реставрації, збереження об'єктів культурної спадщини та інше;
- інфраструктурні проблеми – незадовільний стан будівель і приміщень закладів культури, особливо місцевого рівня, їх недоступність для всіх категорій населення, потреба в паспортизації об'єктів культурної спадщини;
- цифровізація та сучасні технології – низький рівень доступу до інтернету, впровадження нових знань, інновацій і технологій, розвитку креативних індустрій, що не відповідає сучасним викликам, зокрема роботи з реєстрами, базами даних тощо;
- інші проблеми.

АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ФІНАНСУВАННЯ БІБЛІОТЕК У 2020-2023 РОКАХ²

У 2023 р. в Україні діяло 12908 бібліотечних закладів, переважна більшість з яких не мали статус юридичної особи та працювали як структурні підрозділи інших закладів культури чи освіти; лише 28,3% бібліотечних закладів мають статус окремої юридичної особи. Близько 83,5% бібліотек розташовані у сільській місцевості. За період повномасштабного вторгнення втрачено понад 11,0% площі бібліотечних закладів, кількість місць для відвідувачів зменшилася на 6,2% (порівняно з 2021 р.). На кінець 2023 р. у бібліотеках України працювало 26771 осіб, з них 22439 є бібліотекарами та іншими бібліотечними працівниками.

Типовий профіль працівника бібліотеки: жінка віком від 45 до 60 років із фаховою освітою та стажем роботи у бібліотеці понад 20 років; серед працівників лише 6,5% чоловіків. Молодь (до 35 років) складає 1/10 частину від загальної кількості працівників. За період повномасштабного вторгнення кількість працівників зменшилася на понад 13,0%. Найбільш чутливою до змін виявилася категорія працівників зі стажем роботи до 3 років. На кінець 2022 р. у бібліотеках працювало

---

¹ Витяг з наданої обласними державними/військовими адміністрації інформації.

² Витяг з інформаційно-аналітичної довідки Українського центру культурних досліджень.

на 15,9% менше молодих працівників. Ситуацію вдалося дещо виправити у 2023 р. шляхом залучення нових людей до роботи.

До повномасштабного вторгнення фінансування бібліотек зростало помірно. У 2022 р. загальний бюджет бібліотек зменшився на 11,4% (у гривневому еквіваленті) або на 20,5% (у доларовому), порівняно з 2021 р. Понад 80% видатків бібліотек становить фонд заробітної плати. У 2022 р. цей вид видатків був на майже 18,0% меншим, ніж у 2021 р.; у 2023 р. видатки на оплату праці бібліотекарів (у доларовому еквіваленті) впали ще на 6,7% і становили 76,2% від рівня 2021 р. До 2022 р. на поповнення бібліотечних фондів виділялося понад 3,0% від загального обсягу видатків; на закупівлю книжок було витрачено лише 1,4% від загального бюджету, у 2023 р. – 2,9%.

Якщо порівнювати видатки на придбання літератури (у доларовому еквіваленті), то витрачена сума на книжки у 2023 р. становила 2,98 млн дол., що на 1/4 менше, ніж у довоєнний період – понад 4,1 млн дол.

Лише кожна десята бібліотека приймає відвідувачів понад 40 годин на тиждень, половина закладів працює в суботу та/або неділю. В 2023 р. бібліотеки всього мали близько 7,7 млн зареєстрованих користувачів, що на 22,7% менше, ніж до початку повномасштабного вторгнення. Понад 43,0% зареєстрованих користувачів – це діти та молодь (у попередні періоди відсоток користувачів до 22 років становив понад 47,0% від загальної кількості користувачів). У 2023 р. скоротилась загальна кількість відвідувань бібліотек – майже 58 млн або близько 63,3% від рівня 2021 р. У середньому один зареєстрований користувач відвідав бібліотеку 7,5 разів на рік (у 2021 р. – 9,9, у 2022 р. – 9,6 разів). Водночас значно зросла частка користувачів, які отримували послуги бібліотеки онлайн: у 2023 р. – 57,3%, у 2022 – 34,2%, у 2021 р. – 27,8%, у 2020 р. – 48,5%.

Якщо до війни бібліотеки активно залучали відвідувачів шляхом проведення масових заходів (презентацій, зустрічей, обговорень, публічних дискусій, літературних читань), то з початком повномасштабної агресії кількість людей, які відвідали масові заходи у бібліотеках, значно скоротилася – на 41,3% у 2022 р., у порівнянні з 2021 р. У 2023 р. ситуація дещо стабілізувалася, проте кількість відвідувачів масових заходів залишається меншою, ніж у 2020-2021 рр. Отже, кількість фізичних візитів до бібліотек у 2023 р. фактично становить лише 1/3 від аналогічного показника до повномасштабного вторгнення.

Загальна кількість примірників книжок та інших видань, які зберігаються у бібліотечних фондах, щороку зменшується: з понад 202 млн примірників у 2020 р. до 168 млн у 2022 р. та 157 млн у 2023 р. За аналізований період кількість книжок, які вибули з бібліотечних фондів, значно переважає кількість нових книжок, що поповнили фонди, тому варто очікувати подальше скорочення бібліотечних фондів.

За останні роки в середньому швидкість скорочення бібліотечних фондів склала 9,5 млн книжок на рік. Якщо до повномасштабного вторгнення книжки російською мовою становили понад 50,0% фондів, то після 2022 р. частка книжок українською мовою переважила 50,0% бібліотечного фонду³. Хоч з початку повномасштабної агресії понад 66,0% вилучених з бібліотечних фондів книжок російською мовою, але бібліотеки продовжують поповнювати фонди книжками російською мовою. Проте, загальна кількість примірників російською мовою, яка щороку вибуває з бібліотечних фондів, значно перевищує кількість поповнень цієї ж мовою. Середня швидкість зменшення кількості примірників російськомовної літератури в

---

³ За останні два роки у статистиці не відображаються дані з тимчасово окупованих територій.

бібліотеках протягом 2022-2023 рр. становила -4,3 млн примірників. Структура бібліотечних фондів не зовсім відображає структуру запитів на літературу від читачів. До 2022 р. видання російською мовою складала більше половини наявних бібліотечних фондів, але запит на літературу українською мовою був значно більшим.

Частка виданих читачам примірників російською мовою має стійку тенденцію до зниження. Якщо у 2020 р. це було 36,0% від усіх виданих книг (кожна третя книга, яку отримувач читач, була російською), то у 2021 р. цей показник становив 33,9%, у 2022 р. – 21,9%, у 2023 р. – 16,5%. У 2023 р., коли одну книгу українською мовою в середньому читали 1,6 разів на рік, більшість російськомовних пролежали в архівах. Варто відзначити зростання попиту на книги іншими мовами: іноземними та мовами національних меншин. Щороку бібліотеки в середньому 1/3 примірників видають дітям до 15 років, які частіше обирають книги українською мовою (у 2023 р. – 93,2%, що на 4% більше, ніж у 2022 р.).

Отже, структура бібліотечних фондів продовжується змінюватися у бік зменшення кількості російськомовних книг і збільшення відсотку видань українською та іншими іноземними мовами. За умови збереження наявних темпів поповнення та скорочення бібліотечних фондів, і тенденцій попиту на літературу до 2031 р. мовна структура бібліотечних фондів відобразить структуру попиту на літературу, а частка російськомовних книжок у бібліотеках становитиме близько 25% від загальної кількості наявної літератури. Проте, сьогодні темпи скорочення бібліотечних фондів українською мовою є значно вищими, ніж темпи поповнення новими виданнями. Тобто, якщо попит на літературу й темпи списання/придбання книг залишаться на існуючому рівні, то у 2050 р. українських книг у бібліотеках також не залишиться.

Таким чином, варто звернути увагу на питання поповнення бібліотечних фондів виданнями українською й іноземними мовами, щоб забезпечити сталу роботу бібліотечної мережі та задовольняти потреби читачів.

ЗАХИСТ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ⁴

В умовах російської агресії, яка є екзистенційною загрозою українському народу, державна політика в сфері культурної спадщини стає складовою формування національної безпеки. Культурна спадщина набуває ключового значення для створення матеріального та нематеріального культурного, ціннісного підґрунтя для подальшого розвитку України як цілісної та демократичної держави, згуртованості українського суспільства.

З набуттям Україною статусу кандидата в члени ЄС першочерговим завданням стає імплементація норм міжнародного гуманітарного права, зокрема щодо захисту культурної спадщини. Національне кримінальне законодавство повинне передбачити посилену кримінальну відповідальність за пошкодження або знищення культурних цінностей спеціального та посиленого захисту. Зміни до

---

⁴ Витяг з інформаційно-аналітичної довідки Інституту стратегічних досліджень.

національного законодавства щодо збереження й охорони культурної спадщини, підходи до реалізації державної політики охорони культурної спадщини Українського народу повинні також відповідати викликам російської агресії проти України.

Культурна спадщина посідає центральне місце в стратегії російської агресії щодо встановлення історичної, культурної та релігійної гегемонії над українськими регіонами. Заперечення права власності України на власну культурну спадщину, її привласнення та руйнування є гібридними засобами примусу, домінування й анексії з боку російської федерації. Викорінення матеріальних опор історичної пам'яті та культури є елементами знищення ідентичності Українського народу.

Очищення культурно-символічного простору від пам'ятників періоду російського домінування потребує вироблення системної та послідовної державної політики переосмислення культурної спадщини Українського народу. Нагальним є нормативно-правове забезпечення перегляду державних реєстрів нерухомих пам'яток України національного та місцевого значення, порядку демонтажу пам'ятників радянського та імперського періодів та їх подальшого зберігання в рамках цілей політики історичної пам'яті Українського народу.

Реалізація державної політики повоєнного відновлення повинна опиратись на оновлені реєстри пам'яток нерухомої культурної спадщини Українського народу на основі повторного використання об'єктів культурної спадщини (історичних будівель, архітектурних ансамблів) і реалізації спадщини, яку знищувала російська влада впродовж імперського, радянського та новітнього періодів. Наявні реєстри нерухомої культурної спадщини потребують верифікації щодо найбільш значущих об'єктів культурної спадщини, які потребують особливого захисту, а також деконструкції культурної спадщини російського імперського, радянського та неімперського періодів з огляду на питання фізичної реконструкції міст на деокупованих територіях.

Національні бази даних про культурну спадщину повинні включати культурні цінності приватної (недержавної) форми власності. В умовах російської агресії та обмежених адміністративних, кадрових і фінансових можливостей збереження культурної спадщини Україна повинна розширити запит на міжнародну допомогу щодо оцифрування культурної спадщини, інвентаризації культурних цінностей, їх зберігання (всередині країни та за її межами), підготовки спеціалізованого персоналу щодо захисту культурної спадщини. Питання культурної спадщини повинні бути включені до Стратегії деокупації територій України та сталого повоєнного відновлення української держави. Питання культурної спадщини та притягнення до відповідальності за культурне знищення української нації повинні бути інтегровані у процеси подолання збройної агресії російської федерації проти України та політики перехідного правосуддя у постконфліктний період.

ІНФОРМАЦІЙНА ДОВІДКА МІНІСТЕРСТВА КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ⁵

В інформаційній довідці увагу приділено наступним питанням:

1. Адаптація сфери культури до умов воєнного стану, напрями розвитку у повоєнний період, залучення коштів на здійснення заходів з утримання в належному стані пам'яток культурної спадщини, музеїв, інших об'єктів культурної інфраструктури:

- культурна державна політика (джерела фінансування), захист національного культурного простору та інфраструктури, діджиталізація у сфері культури.

Зокрема, наголошено, що сьогодні фінансове забезпечення культури майже повністю залежить від бюджетних асигнувань, і в умовах повномасштабного вторгнення російської федерації проводиться не в належному обсязі. З метою відновлення, підтримки та розвитку об'єктів культурної спадщини та інфраструктури в межах законодавства залучаються позабюджетні кошти, які надходять на рахунки від добровільних внесків (благодійних пожертв) на підтримку України. Наша держава зацікавлена в захисті своєї культурної інфраструктури. На законодавчому рівні закріплено необхідність здійснення центральними органами виконавчої влади контролю за станом базової мережі закладів культури з метою уникнення зловживань і прийняття необґрунтованих рішень, які можуть призвести до погіршення доступності й якості культурного обслуговування громадян.

Міністерством культури та інформаційної політики України створена робоча група з розробки проекту концепції Національної системи централізованої каталогізації, її склад затверджено наказом від 10.02.2022 р. № 70. Основною метою є створення необхідних умов для оперативного та повного інформування громадян про склад бібліотечних фондів, підвищення якості надання бібліотечних послуг шляхом впровадження сучасних інформаційних технологій у практику роботи бібліотек загальнодержавного рівня. Міністерством спільно із залученими партнерами розроблено проект Концепції створення Національної електронної бібліотеки України, ведеться активна робота зі створення, впровадження та ведення електронних реєстрів у сфері культури. В систему вже введено дані про 105532 об'єкти культурної спадщини, які верифікуються працівниками Міністерства та уповноважених органів охорони культурної спадщини.

2. Роль музеїв в умовах війни та повоєнного часу в просуванні української культури, утвердженні національної ідентичності:

- проблеми та шляхи розвитку в сучасних умовах;
- підготовка кадрів;
- співпраця з науковими, громадськими та волонтерськими організаціями; фінансування музеїв;
- обмін досвідом і співпраця; музеї і туризм;
- зміцнення української національної пам'яті та громадянської ідентичності;

---

⁵ Витяг з інформаційної довідки Міністерства культури та інформаційної політики України.

- *військові меморіали як місця пам'яті.*

Музеї України зберігають, досліджують, інтерпретують та експонують культурні надбання країни, продукують консолідуючі духовні цінності, формують інформаційний та освітній простори. Але в більшості музеїв відсутні стратегії, місії, візії, недостатній зв'язок із місцевими громадами, а тому вони не відповідають сучасним запитам суспільства. Їм бракує критичне переосмислення своїх експозицій, які давно не оновлювалися, працівники здебільшого мало мотивовані.

В Україні доволі низький рівень підготовки та підвищення кваліфікації музейних кадрів через відсутність відповідних програм і впровадження новітніх технологій. Розвитком музейного професіоналізму переважно опікуються благодійні фонди, громадські об'єднання й міжнародні організації. В Україні відсутня державна музейна стратегія, бракує детального аналізу та системних досліджень загального стану музейної галузі. Російсько-українська війна продемонструвала слабкість органів державної влади у сфері управління музейною сферою, через що втрачено тисячі предметів музейної спадщини.

Музеї мають стати відкритими, сучасними, соціально відповідальними, неупередженими та правдивими закладами культури. Проте, десятиліттями вони входили в розряд недофінансованих установ другого плану. Під час війни та в період відбудови держава не в змозі фінансувати всі музеї, а тому потрібно докорінно змінити підхід до фінансування шляхом залучення різних фондів, меценатів, волонтерів, представників приватного сектору, взяття участі у міжнародних програмах, проектах і грантах. Держава має підтримувати приватні музеї, які виконують державне замовлення та забезпечують збереження й просування культурної спадщини, сприяють гуманізації суспільства, беруть участь у процесах виховання духовності та патріотизму, ствердження української нації як частини світової спільноти, зберігаючи свою ідентичність, підвищення міжнародного іміджу України.

Для покращення туристичного розвитку територіальних громад потрібно налагоджувати партнерство між музеями та закладами індустрії туризму, що сприятиме активізації бізнесу та створенню робочих місць, стимулюванню розвитку туризму, залученню більшої кількості відвідувачів і надходжень до місцевих бюджетів, забезпеченню соціально-економічного розвитку територіальних громад, покращенню іміджу громаді й регіону в цілому тощо. Внаслідок війни маємо значну кількість пошкоджених і втрачених нерухомих пам'яток культурної ідентичності, рухомих культурних цінностей. Війна спонукала більшість європейських країн консолідуватися у підтримці відновлення культурної ідентичності України та подоланні наслідків воєнних дій. Це свідчить про визнання цінності нашого національного надбання як невід'ємної складової частини європейської та світової спадщини. Процеси відбудови й відновлення мають відбуватись із збереженням маркерів самоідентифікації: культурної ідентичності, унікальності національних традицій та української культурної спадщини для світового контексту.

Останні 10 років триває робота в напрямі збереження пам'яті про російсько-українську війну: впровадження нових пам'ятних дат, створення різноманітних інформаційних матеріалів і методичних рекомендацій тощо. Територіальні громади, підрозділи Сил оборони України ведуть роботу зі збору та систематизації даних про загиблих, створюють книги пам'яті. Після закінчення війни ці напрацювання стануть основою для загальнонаціональної книги пам'яті полеглих у війні за Україну.

3. Вдосконалення законодавства у галузі благодійництва та меценатства: меценатська діяльність у сфері культури.

Меценатство є важливим чинником духовного, творчого й інтелектуального розвитку суспільства, історичною спадщиною, яка потребує відродження. Розвиток культури меценатства потребує розробки відповідної державної програми, надання меценатам податкових пільг, популяризації меценатства через просвітницькі заходи, прийняття Закону про меценатство з метою створення сприятливих правових умов. З метою залучення приватних коштів у фінансування сфери культури, особливо в умовах військової агресії з боку російської федерації, створено робочу групу з розроблення законопроектів з меценатської діяльності у сфері культури, які повинні створити сприятливі умови для меценатської діяльності та залучення додаткових джерел для фінансування сфери культури. Важливими питаннями є мотивація бізнесу вкладати гроші у мистецтво та реалізація унікальних культурних проєктів, які б привертали увагу меценатів.

4. Культурна спадщина в умовах війни, її збереження та використання у розвитку туристичного потенціалу територіальних громад і регіону, партнерство держави та територіальних громад:

- захист культурної спадщини та збереження історичної пам'яті;
- програма «Велика реставрація»;
- культурна спадщина та її адаптація до умов воєнного стану та у повоєнний період;
- кількість об'єктів культурної спадщини, які постраждали внаслідок російської агресії;
- заходи, які вживаються для збереження і відновлення зруйнованих чи пошкоджених об'єктів культурної спадщини, кількість вже відновлених об'єктів;
- підтримка релокованих закладів культури; створення мистецьких хабів в укриттях як адаптація культурної сфери до умов війни;
- центри культурних послуг.

Збереження нематеріальної культурної спадщини (мови, традицій, цінностей, самобутності, релігії, творчості, культурно-історичних засад згуртованості спільноти) має бути у фокусі уваги як для документування воєнних злочинів, так і для майбутнього притягнення російської федерації до відповідальності за факт агресії. У 2021 р. почалася активна робота над реставрацією нерухомих пам'яток, які знаходилися в аварійному стані та потребували серйозних реставраційних робіт. На участь у програмі «Велика реставрація» № 1 (2021 р.) було подано 213 заявок, відбір пройшли 29 об'єктів; № 2 (2021 р.) виявлено 47 заявок і відібрано 26 проєктів; № 3 (2022 р.) надійшло 34 заявки та відібрано 6 проєктів; № 4 (2023 р.) надійшло 69 заявок і відібрано 13 проєктів, № 5 – доповнено № 4 (2023 р.) надійшло 33 заявок і відібрано 19 проєктів.

На виконання норм законів України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії» та «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» Міністерство розробляє відповідні нормативно-правові акти, зокрема ведеться робота щодо вилучення з Державного реєстру нерухомих пам'яток України пам'яток культурної спадщини, які є символікою комуністичного тоталітарного режиму або російської імперської політики, а також вилучення пам'яток місцевого

значення з Реєстру щодо окремих пам'яток культурної спадщини на регіональному рівні.

За інформацією обласних і Київської міської військових адміністрацій, з початку повномасштабного вторгнення до 25.05.2024 р. кількість пошкоджених пам'яток культурної спадщини складає 1080 об'єктів, з них національного (121 об'єктів) і місцевого (879) значення, а також щойно виявлених – 80; у т.ч. у Харківській (302), Херсонській (150), Донецькій (125), Одеській (116), Чернігівській (70), Київській та в м. Києві (69), Запорізькій (46), Миколаївській (45), Дніпропетровській (39), Львівській (36), Луганській (30), Сумській (26), Хмельницькій (10), Полтавській (6), Вінницькій і Житомирській (по 4), Кіровоградській і Черкаській (по 1-му об'єкту) областях.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про охорону культурної спадщини» термін «відновлення» використовується у визначенні: «реабілітація» – сукупність науково обґрунтованих заходів щодо відновлення культурних і функціональних властивостей об'єктів культурної спадщини; «реставрація» – сукупність науково обґрунтованих заходів щодо укріплення (консервації) фізичного стану, розкриття найбільш характерних ознак, відновлення втрачених або пошкоджених елементів об'єктів культурної спадщини із забезпеченням збереження їхньої автентичності. Ст. 26 Закону України «Про охорону культурної спадщини» визначає, що консервація, реставрація, реабілітація, музеєфікація, ремонт, пристосування пам'яток національного значення здійснюються лише за наявності письмового дозволу центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони культурної спадщини на підставі погодженої з ним науково-проектної документації (пам'яток місцевого значення за наявності письмового дозволу органу виконавчої влади Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій). Ключовими інфраструктурними потребами регіонів і пріоритетами Міністерства культури та інформаційної політики України є: моніторинг та оцінка втрат, реконструкція та відновлення, у т.ч. інституційної спроможності, цифрова трансформація, зміцнення культурних і креативних індустрій, стійкості через культуру тощо.

З початку повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України, незважаючи на тимчасову окупацію, значну внутрішню міграцію й еміграцію населення, суттєві інфраструктурні та кадрові втрати, Донецька, Запорізька, Луганська і Херсонська області забезпечили функціонування сфери культури шляхом переміщення закладів культури та освіти в сфері культури до більш безпечних регіонів України, де вони продовжують надавати культурні послуги в офлайн, онлайн і змішаному форматах. Станом на 01.06.2024 р. на територію, підконтрольну українській владі, переміщено 163 заклади культури, з яких 83 – здійснюють основну діяльність (за інформацією ОВА), з них: 2 театри (Донецький академічний обласний драматичний театр і Луганській обласний академічний український музично-драматичний театр), 2 філармонії (Маріупольська камерна філармонія та Луганська обласна філармонія), 9 музеїв (у т.ч. Луганський обласний краєзнавчий музей, Донецький обласний краєзнавчий музей, Донецький обласний художній музей та інші), 22 бібліотеки, 20 закладів клубного типу, 4 методичні центри, 19 мистецьких закладів і музичних шкіл, 5 фахових коледжів (Севєродонецький фаховий коледж культури і мистецтв ім. Сергія Прокоф'єва, Херсонський фаховий коледж культури і мистецтв, Херсонський фаховий коледж музичного мистецтва, Мелітопольський фаховий коледж культури і мистецтв, Бахмутський фаховий коледж культури і мистецтв ім. І. Карабиця).

Станом на 01.06.2024 р. загальний контингент учнів становив 2167, у т.ч. 617 студентів у коледжах. З майже 2,9 тис. працівників релокованих закладів культури довоєнного періоду лише 1,0 тис. або 36,0% працюють у закладах культури.

В умовах активних бойових дій гостро стоїть питання створення безпечних умов для людей та адаптації культурних просторів. Основною потребою мешканців прифронтових і деокупованих територій є потреба в культурних заходах, які є психологічною та соціальною реабілітацією для цивільного населення та військових, що перебувають у постійному стресі. Важливо зберегти кадровий потенціал і продовжувати надавати мистецьку освіту для підтримки кадрового потенціалу. Досягнути це можливо за умови створення мистецьких просторів у підземних приміщеннях, які б гарантували безпеку для проведення культурних заходів, організації освітніх процесів і були забезпечені всім необхідним матеріально-технічним обладнанням.

Відповідно до Закону України «Про культуру» центр культурних послуг – це багатофункціональний заклад культури, що має зручне розташування для відвідування жителями територіальної громади/суміжних територіальних громад, забезпечений кваліфікованими кадрами, має сучасну матеріально-технічну базу та спроможний забезпечувати надання комплексу культурних послуг, консультаційної й інформаційної допомоги, доступ до користування приміщеннями та обладнанням для творчості, неформального навчання і спілкування жителів територіальної громади з урахуванням чисельності, вікового, статевого, національного, соціального, професійного складу населення, мінімальних стандартів забезпечення населення культурними послугами. Напрями його роботи формуються згідно з потребами й інтересами жителів територіальної громади/суміжних територіальних громад.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ ВІДНОВЛЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ, ПОШКОДЖЕНОЇ ВНАСЛІДОК ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ⁶

В аналітичній записці викладено результати дослідження європейського досвіду з відновлення культурної інфраструктури, пошкодженої внаслідок збройних конфліктів, зокрема в Німеччині (Західної та Східної), Польщі та Хорватії і не надається порівняльний аналіз із законодавством України. Увагу акцентовано на правових, адміністративних і фінансових заходах, використаних для відновлення культурної інфраструктури, у т.ч. культурної спадщини, пошкодженої внаслідок збройних конфліктів.

Основними проблемами відновлення культурної спадщини, пошкодженої внаслідок збройних конфліктів, є відсутність: пріоритетів на державному рівні; законодавчих норм, що регулюють порядок фінансування відновлення культурної спадщини; загальнодержавної стратегії і програми відновлення (для встановлення балансу між невідкладними заходами, з урахуванням конкретних обставин, та індивідуальними оцінками експертів чи експертних груп); міжвідомчих програм, які б на державному, регіональному та місцевому рівнях узгоджували пріоритети, визначали динаміку і засоби відбудови; конкретних планів, що узгоджуються з розробленими критеріями з пріоритетами та реальними можливостями відбудови; професійних кадрів і необхідних джерел фінансування.

---

⁶ Витяг з інформаційно-аналітичної довідки Дослідницької служби Верховної Ради України.

Так, Міністерство культури та медіа Хорватії визначило, що «... пріоритетність відновлення тих чи інших територій і населених пунктів, незалежно від їх культурної та історичної цінності, багато в чому залежить від їх економічної основи, господарського значення та ролі в просторі. Ці фактори також впливають на обсяг процедури в короткостроковій і середньостроковій перспективі ...». Досвід Хорватії свідчить, що інвентаризація збитків від збройного конфлікту та їх грошова оцінка має велике значення для планування фінансування відновлення культурної спадщини, у т.ч. для пред'явлення вимоги про реституцію. Основний тягар фінансування відновлення культурної спадщини покладається на державу, а міжнародне співтовариство покриває лише частину вартості необхідних робіт, при цьому рішення про фінансування приймається після необхідних досліджень і консультацій (статі 21, 25 Конвенції про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини). Пожертвування й інші види допомоги не є постійним джерелом фінансування для відновлення. Як правило, фінансова підтримка культурної спадщини є суттєвою одразу після війни, але з часом поступово зменшується.

Досвід відбудови в Польщі та Німеччини після Другої світової війни показав, що важливу роль у відновленні культурної спадщини відіграють: вплив громадської думки, політичні фактори, доктринальні підходи до збереження і реставрації історичних пам'яток та історичних населених місць, індивідуальні підходи місцевих громад та економічні можливості держави. Значні фінансові потреби у відновленні культурної спадщини зумовлюють тривалий процес такого відновлення.

Процедура повернення незаконно вивезених культурних цінностей є найбільш тривалою та вимагає документування, оцифрування архівів, інституційної підтримки на державному і місцевому рівнях, а також на міжнародному рівні.

Парламентська асамблея Ради Європи наголосила, що «... надійна політична, правова та судова база є важливою для створення основи для заходів стійкої відбудови під час відновлення після кризи» та рекомендувала державам-членам Ради Європи, які переживають кризові й посткризові ситуації ключові етапи відбудови культурної спадщини та їх складові – додаток Resolution 2057 (2015)⁷.

---

⁷ Cultural heritage in crisis and post-crisis situations.

URL : <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-EN.asp?fileid=21784&lang=en>

ПРОПОЗИЦІЇ, ЯКІ НАДІЙШЛИ ДО ПРОЄКТУ РІШЕННЯ ВИЌЗНОГО ЗАСІДАННЯ КОМІТЕТУ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ З ПИТАНЬ ГУМАНІТАРНОЇ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО ВИРІШЕННЯ НАЯВНИХ ПРОБЛЕМ В СФЕРІ КУЛЬТУРИ

Вінницька обласна державна / військава адміністрація:

- розробити програми фінансової та соціальної підтримки працівників культурної сфери, які постраждали від війни, та запровадити грантові програми для митців і культурних організацій на підтримку їх діяльності;
- впровадити державні програми щодо збереження та відновлення культурної спадщини із визначенням шляхів залучення коштів для проведення комплексних протиаварійних, консерваційних і ремонтно-реставраційних робіт на пам'ятках архітектури, а також програм з реставрації та відновлення пошкоджених культурних об'єктів за участі міжнародних організацій та донорів;
- налагодити співпрацю з міжнародними організаціями, фондами й урядами інших країн для залучення допомоги та ресурсів на відновлення і розвиток культурної сфери, обміну досвідом і напрацювання спільних стратегій з адаптації культурної сфери до умов воєнного та післявоєнного періоду, організувати міжнародні конференції та форуми.

Волинська обласна державна / військава адміністрація:

- внести зміни до нормативно-правових актів з питань штатного розпису центрів культурних послуг (ЦКП) і класифікатора посад: керівник студії, звукооператор, спеціаліст з нематеріальної культурної спадщини, smt-менеджер, спеціаліст з проектного менеджменту, молодіжний працівник. Це дозволить забезпечити ЦКП кваліфікованими кадрами і фахівцями. Крім того, через відсутність обов'язкового направлення на роботу та низьку заробітну плату випускники фахових мистецьких навчальних закладів не бажають працевлаштовуватись у клубних установах, особливо в сільській місцевості;
- розробити механізм із покращення матеріально-технічної бази ЦКП (закупівля нових технічних засобів, музичних інструментів, сучасної звуко підсилюючої апаратури, професійного обладнання для прокату нових ліцензованих фільмів, мультимедійних екранів, проекторів, ноутбуків, дошок), що дасть можливість надавати комплекс якісних послуг населенню: користуватися приміщеннями й обладнанням для творчості, неформального навчання, спілкування і дозвілля, проводити інформаційну, консультаційну й творчу діяльність тощо;
- активізувати діяльність ЦКП у напрямках дослідження й охорони нематеріальної культурної спадщини, посилити їх роль як осередків розвитку культури та креативних індустрій в громаді, платформи з формування місцевого економічного розвитку, простору культурного діалогу (літні відпочинкові зони), забезпечити ЦКП укриттями та створити в укриттях мистецькі простори.

Дніпропетровська обласна державна / військова адміністрація:

- забезпечити реалізацію культурної політики в умовах війни та повоєнного часу шляхом:
  - створення умов для підвищення рівня залучення населення до споживання культурних і освітніх послуг через промоцію культури, формування комфортного середовища у закладах культури, розширення ресурсного забезпечення для доступу до культурних послуг, зокрема за кошти субвенції з державного бюджету;
  - створення безбар'єрного освітнього простору в закладах культури та мистецької освіти, впровадження системи цільових державних регіональних замовлень на створення якісного творчого продукту – постановки вистав, які відображають державну культурну політику;
  - створення механізмів управління та збереження об'єктів культурної спадщини, проведення відновлювальних і реставраційних робіт будівель - об'єктів культурної спадщини національного значення;
  - сприяння виступам творчих колективів регіональних закладів культури у фестивалях/конкурсах міжнародного рівня для формування позитивного іміджу України;
  - забезпечення доступності веб-сайтів закладів культури з використанням технологій, зокрема шрифту Брайля, великошрифтового друку, аудіодискрипції (тифлокоментування), субтитрування, а також забезпечення мінімум однієї публічної бібліотеки в кожній територіальній громаді області комп'ютерним тифлокомплексом;
- врегулювати на рівні законодавчих та інших нормативно-правових актів такі питання, як:
  - надання культурної субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам територіальних громад на забезпечення доступності культурних послуг, цільової субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам територіальних громад на оновлення застарілих технічних засобів у бібліотеках територіальних громад;
  - підготовка розпорядчих актів Міністерства культури та інформаційної політики України з визначенням особливостей впровадження пілотного проєкту відповідно до наказу Міністерства освіти та науки України «Про реалізацію пілотного проєкту щодо формування оптимальної мережі академічних ліцеїв, закладів професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти» від 26.04.2024 р. № 588;
  - перегляд примірних штатних розписів державних і комунальних закладів культури для внесення сучасних професій;
- врегулювати на рівні законодавства проблемні питання у сфері охорони культурної спадщини, зокрема:
  - розробити Кабінетом Міністрів України нормативно-правові акти щодо складу та змісту науково-проєктної документації у сфері охорони культурної спадщини, встановлення кваліфікаційних вимог до розробника науково-проєктної документації, порядку визначення режимів використання території пам'ятки (відповідно до ст. 6 Закону

України «Про охорону культурної спадщини», в якій визначено повноваження органів охорони культурної спадщини обласних державних адміністрацій відповідно до їх компетенції);

- внести зміни до постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання здійснення дозвільних та реєстраційних процедур у будівництві в умовах воєнного стану» від 24.06.2022 р. № 722, а саме: в пп. 1 п. 1 вказано, що замовник звертається за погодженням проєктної, науково-проєктної документації / отриманням дозволу до органу охорони культурної спадщини з використанням електронного кабінету в Електронній системі. У разі ненадання погодження або обґрунтованої відмови протягом 30 днів органом охорони культурної спадщини погодження проєктної документації вважається погодженим за замовченням. Однак, відповідно до ст. 61 Закону України «Про охорону культурної спадщини» набуття суб'єктом господарювання права на провадження будь-яких дій щодо здійснення господарської діяльності на об'єктах культурної спадщини за декларативним принципом забороняється. Тому, вище згадана постанова Кабінету Міністрів України від 24.06.2022 р. № 722 потребує змін відповідно до вимог Закону України «Про охорону культурної спадщини».

Отже, пропонується:

- Міністерству фінансів України разом із Міністерством культури та інформаційної політики України підготувати проєкти нормативних актів щодо надання культурної субвенції, та передбачити внесення змін до Державного бюджету України на 2024 і 2025 роки щодо надання субвенції обласним бюджетами на оновлення застарілих технічних засобів у бібліотеках територіальних громад;
- Міністерству культури та інформаційної політики України опрацювати спільно з Міністерством освіти і науки України особливості впровадження у закладах освіти сфери культури пілотних проєктів, відповідно до наказу МОН «Про реалізацію пілотного проєкту щодо формування оптимальної мережі академічних ліцеїв, закладів професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти» від 26.04.2024 р. № 588;
- Міністерству культури та інформаційної політики України переглянути примірні штатні розписи державних і комунальних закладів культури з урахуванням нових спеціальностей та професій у пріоритеті цифровізації;
- Міністерству культури та інформаційної політики України, Міністерству освіти та науки України, Міністерству розвитку громад, територій та інфраструктури України забезпечити заходи з визначення державного замовлення на підготовку фахівців із реставрації пам'яток культурної спадщини;
- Міністерству культури та інформаційної політики України забезпечити розроблення нормативної бази з реалізації повноважень ст. 6 Закону України «Про охорону культурної спадщини» та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання здійснення дозвільних та реєстраційних процедур у будівництві в умовах воєнного стану» від 24.06.2022 р. № 722 з метою унормування з вимогами Закону України «Про охорону культурної спадщини»;
- Кабінету Міністрів України внести зміни до Переліку адміністративних послуг органів виконавчої влади та адміністративних послуг, що надаються органами місцевого самоврядування у порядку виконання делегованих

повноважень, які є обов'язковими для надання через центри надання адміністративних послуг (розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.05.2014 р. № 523), у частині визнання «припинення релігійної громади» адміністративною послугою та внесення її до Переліку та присвоєння відповідного ідентифікатора;

- враховуючи, що підставою для проведення Перепису населення є рішення Кабінету Міністрів України, яке приймається не пізніше ніж за 3 роки до початку, посилити проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи з цього питання.

Донецька обласна державна / військова адміністрація:

Розробити механізм, який:

- забезпечить якісний захист та евакуацію державної частини Музейного фонду України шляхом:
  - затвердження на загальнодержавному рівні Порядку евакуації та Інструкцій про захист та евакуацію державної частини Музейного фонду України, формування переліку сховищ для переміщення та збереження музейного фонду, визначення хто має прописувати маршрут евакуації, організувати транспорт, укладати договори, забезпечувати охорону під час транспортування предметів тощо;
  - визначення резервних фондосховищ для тимчасово переміщеного Музейного фонду України й облікової документації з територій, які окуповані або на яких ведуться бойові дії, та безпосередньо на території області для музейних закладів, які будуть повертатись в деокуповані громади; а також місць для збереження музейних предметів, якими поповнюються музейні фонди під час роботи закладів, які тимчасово перемістилися та відновили свою роботу в більш безпечних регіонах країни;
  - збільшення фінансування комунальних музеїв на придбання пакувальних матеріалів для предметів державної частини Музейного фонду України з метою проведення евакуаційних заходів, визначивши «фінансування придбання пакувальних матеріалів для евакуації державної частини Музейного фонду України» на законодавчому рівні як пріоритетний напрям, а також внести зміни до постанов Кабінету Міністрів України від 30.10.2013 р. № 841 і 09.06.2021 р. № 590;
- покращить фінансове і матеріально-технічне (приміщення, обладнання) забезпечення для здійснення оцифрування колекцій та фондово-облікової документації музейних закладів, які були тимчасово переміщені до більш безпечних регіонів країни;
- дозволить відновити пошкоджені/зруйновані об'єкти історичної та культурної спадщини шляхом:
  - розроблення методичних рекомендацій, стратегій щодо відновлення історичних ареалів міст Бахмут, Маріуполь, Святогірськ, які внесені до Списку історичних населених місць України, комплексної стратегії відновлення історичних ареалів, яка враховує історичну, архітектурну та культурну цінність кожного міста;
  - створення експертної групи з фахівців у галузі реставрації, історії та архітектури, у т.ч. залучення міжнародних експертів, для розробки

методичних рекомендацій і використання світового досвіду у відновленні історичних міст;

- розроблення методичних рекомендацій щодо виконання реставраційних, ремонтних та інших робіт на пам'ятках, впровадження стандартів якості для реставраційних робіт, що відповідатимуть міжнародним нормам і вимогам;
- впровадження в законодавство сучасних міжнародних практик щодо збереження та відновлення пошкоджених об'єктів культурної спадщини, адаптація законодавства України до міжнародних стандартів у сфері збереження та відновлення культурної спадщини, створення робочих груп для аналізу і впровадження найкращих міжнародних практик до вітчизняної законодавчої бази;
- перейменування, внесення до Державного реєстру нерухомих пам'яток України, виключення та переосмислення 796 об'єктів культурної спадщини, на виконання положень законів України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки», «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії». Так, у Донецькій області управлінням разом із органами місцевого самоврядування здійснено перегляд Переліку об'єктів культурної спадщини області та Державного реєстру нерухомих пам'яток України, сформовано відповідні переліки та передано їх до Міністерства культури та інформаційної політики України;
- запровадити державну субвенцію для закладів мистецької освіти сфери культури з метою збереження учнівського контингенту та педагогічного складу мистецьких шкіл і закладів фахової передвищої мистецької освіти до відновлення фінансової спроможності територіальних громад;
- створити на державному рівні Єдину автоматизовану інформаційну бібліотечну систему, забезпечити бібліотечні заклади електронними бібліотеками за різними темами та напрямками: навчальна література, книжки за шкільною програмою, сучасна українська література тощо;
- створити на державному рівні кадровий резерв спеціалістів у галузі культури для роботи на деокупованих територіях;
- визначити джерела фінансування щодо будівництва захисних споруд цивільного захисту в закладах культури та центрів культурних послуг як багатофункціональних закладів.

Житомирська обласна державна / військова адміністрація:

- внести зміни до наказу Міністерства культури України «Про впорядкування умов оплати праці працівників культури на основі Єдиної тарифної сітки» від 18.10.2005 р. № 745 з метою підвищення розміру посадових окладів (тарифних розрядів) працівників комунальних закладів сфери культури;
- внести зміни до державної програми іпотечного кредитування житла «ЄОселя» шляхом віднесення співробітників галузі культури до пільгових категорій громадян, що стане надійною підтримкою галузі та дасть можливість покращити житлові умови працівників культури. Так, у серпні 2023 р. набрали чинності зміни до Умов забезпечення ПАТ «Українська фінансова житлова компанія» доступного іпотечного кредитування громадян

України (постанова Кабінету Міністрів України від 02.08.2022 р. № 856), якими визначено порядок надання кредиту фізичним особам за програмою «ЄОселля». Відповідно до цих Умов кредити надаються за ставкою 7% річних, а для окремих категорій осіб умови договору можуть передбачати компенсацію процентної ставки до 3% річних;

- розробити організаційний і правовий механізми підтримки інтелектуальної та творчої діяльності діячів галузі культури, що сприятиме впровадженню культурної політики та створенню якісного культурного продукту;
- розробити програми пільгового кредитування для розвитку креативних індустрій та вдосконалення роботи Єдиного цифрового реєстру рухомої й нерухомої спадщини.

Київська міська державна / військова адміністрація:

- розширити різноманіття національних грантових можливостей і грантових можливостей Українського культурного фонду, проводити інформаційні кампанії з метою залучення міжнародних грантових можливостей, що сприятиме розвитку і відновленню сфери культури та креативних індустрій у повоєнний час;
- внести зміни до Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» в частині бронювання педагогічних працівників позашкільних закладів освіти, у т.ч. викладачів мистецьких шкіл;
- визначити заклади культури, які проводять діяльність у сфері культури та/або мистецької освіти і належать до комунальної власності територіальної громади міста Києва такими, що мають важливе значення для задоволення потреб територіальної громади в особливий період із подальшим бронюванням працівників сфери культури відповідно до розпорядження Київської міської військової адміністрації «Про затвердження змін до критеріїв, за якими здійснюється визначення підприємств, установ, організацій, які мають важливе значення для задоволення потреб територіальної громади міста Києва в особливий період» від 18.08.2023 р. № 615;
- посилити відповідальність за неналежне утримання об'єктів культурної спадщини, які перебувають у приватній власності, що зумовлює нищення, руйнування чи псування пам'яток історії або культури.

Київська обласна державна / військова адміністрація:

- запровадити заходи з відновлення пошкоджених/зруйнованих закладів культури та приведення матеріально-технічної бази установ культури до сучасних потреб;
- збільшити частку фінансування (з місцевих бюджетів) на: розвиток галузі культури та туризму, підвищення рівня якості обслуговування населення, поповнення/оновлення бібліотечних фондів публічних і сільських бібліотек, охорону та збереження об'єктів історико-культурної спадщини.

Кіровоградська обласна державна / військова адміністрація:

Міністерству культури та інформаційної політики України опрацювати питання щодо:

- внесення змін до нормативно-правових актів, а саме: постанов Кабінету Міністрів України «Про нормативи забезпечення населення клубними закладами» від 12.11.1998 р. № 1775 та «Про затвердження Державних соціальних нормативів забезпечення населення публічними бібліотеками в Україні» від 06.02.2019 р. № 72, що сприятиме забезпеченню населення якісними культурними послугами, особливо в сільській місцевості;
- розроблення нормативно-правового акту з метою регулювання діяльності клубних закладів. Попередній наказ Міністерства культури і туризму України від 25.05.2007 р. № 35 втратив чинність на підставі наказу Міністерства культури України від 16.01.2012 р. № 25.

Луганська обласна державна / військова адміністрація:

- розробити і впровадити державні програми з відбудови закладів та об'єктів культури із визначенням джерел фінансування й обсягу необхідних коштів на: проведення обстеження пошкоджених закладів та об'єктів культурної спадщини, замовлення проектно-кошторисної документації, реалізацію проектів з відновлення пріоритетних об'єктів культурної інфраструктури, оновлення матеріально-технічної бази. Наразі відомо про руйнування в області приблизно 15% від загальної кількості об'єктів і закладів. Через введення активних бойових дій наразі відсутня можливість дістатись до всіх об'єктів і закладів;
- затвердити на законодавчому рівні мінімальні стандарти надання культурних послуг населенню та матеріально-технічного забезпечення закладів культури для надання базового набору культурних послуг. Для організації культурного обслуговування необхідно визначити: кількість і категорії громадян, які знаходяться на звільненій території та які, разом із родинами, будуть повертатись на звільнені території; оптимальну кількість закладів (формування базової мережі) для надання культурних послуг. Нова культурна інфраструктура має відповідати кількості населення, сучасним вимогам щодо безбар'єрності та безпеки для всіх категорій населення;
- запровадити кадровий резерв фахівців та адміністративних працівників для роботи в усіх типах закладів культури на деокупованих територіях, розробити пакет пільг і пропозицій з вирішення соціально-побутових питань з метою мотивації та залучення фахівців до роботи на цих територіях. Також на державному рівні розробити, із залученням міжнародних партнерів, механізм цільового залучення та тимчасового відрядження працівників національних і державних закладів культури з інших регіонів до роботи в закладах культури звільнених територій в якості «турів підтримки» або «культурного десанту»;
- розробити та затвердити державні цільові програми щодо формування бібліотечних фондів і музейних колекцій, та актуальних тематико-експозиційних планів під час відновлення музейних експозицій;
- провести повну інвентаризацію нерухомих об'єктів культурної спадщини з належною фіксацією стану їх збереження (в першу чергу тих, які постраждали в наслідок бойових дій), що потребуватиме залучення кваліфікованих археологів, архітекторів, істориків і відповідного державного фінансування

для проведення робіт з відновлення пошкоджених об'єктів культурної спадщини. Також розробити облікову документацію на нерухомі пам'ятки культурної спадщини (частину документів втрачено у зв'язку з військовою агресією РФ) та історико-архітектурних опорних планів історичних населених місць з метою запобігання втрати їх автентичності при відбудові;

- вирішити проблему з нестачі кваліфікованих і професійних кадрів у пам'яткоохоронній сфері. У структурних підрозділах з питань культури військових адміністрацій населених пунктів області (органів місцевого самоврядування) здебільшого відсутні окремі штатні посади спеціалістів з охорони культурної спадщини;
- розробити державну стратегію та плани з підтримки та відновлення культурної спадщини на територіях, які постраждали під час військового конфлікту.

Миколаївська обласна державна / військова адміністрація:

- встановити обов'язкове погодження органами охорони культурної спадщини всієї земельнопорядної документації без уточнень, які містились в ст.186-1 Земельного кодексу України про погодження лише земельних ділянок, на яких є пам'ятки;
- повернути обов'язкову наукову археологічну експертизу, яку було скасовано в 2010 р., при відведенні земельних ділянок і до початку проведення будь-яких земельних робіт, зокрема нового будівництва;
- розробити та затвердити нормативно-правовий документ, який би чітко визначав порядок, умови, розміри фінансових санкцій до осіб, дії яких порушили норми пам'яткоохоронного законодавства та призвели до пошкодження або знищення пам'яток культурної спадщини;
- розробити проєкт закону України «Про клубну справу», Типове положення про заклад культури клубного типу, оскільки наказом Міністерства культури України від 16.01.2012 р. № 25 скасовано наказ від 23.05.2007 р. № 35, яким було затверджено Примірне положення про клубний заклад.

Одеська обласна державна / військова адміністрація:

- забезпечити фінансування з місцевих бюджетів заходів з модернізації фондосховищ та облаштування додаткових площ з метою створення належних умов зберігання музейних предметів, придбання спеціального обладнання для оцифрування колекцій, архівних документів тощо, створення безбар'єрних просторів у закладах культури і мистецтва;
- виділити цільову державну субвенцію на будівництво й облаштування укріплень для закладів освіти у сфері культури, особливо фахових мистецьких коледжів, з метою забезпечення на належному рівні освітнього процесу;
- включити Одеський археологічний музей НАН України, який є пам'яткою архітектури та містобудування національного значення, та будівлі якого були пошкоджені 23.07.2023 р. внаслідок ракетного обстрілу до Стратегічного плану заходів з відновлення України, а також у державному бюджеті передбачити цільові кошти на проведення комплексного обстеження та ремонтно-реставраційних робіт. Основний фонд музею являє собою найбільшу колекцію джерел із давньої історії Північного Причорномор'я, налічує понад 170 тис. археологічних джерел від кам'яної доби до

середньовіччя, в т.ч. 55 тис. монет, має найбільше у державі зібрання античних раритетів та єдину в Україні колекцію пам'яток Стародавнього Єгипту.

Полтавська обласна державна / військова адміністрація:

- розробити законодавчу базу (закони, підзаконні акти, методичні рекомендації тощо) для врегулювання діяльності у сфері охорони культурної спадщини, а також Єдиний державний реєстр нерухомих об'єктів культурної спадщини та механізм реагування на факти пошкодження або протиправні дії щодо об'єктів культурної спадщини;
- надати органам місцевого самоврядування завдання: забезпечити фінансування та залучити позабюджетні кошти на створення в закладах культури громадських мистецьких хабів.

Тернопільська обласна державна / військова адміністрація:

- на рівні законодавства:
  - визначити термін «орган управління комунальними закладами культури обласних рад» (ст. 44 Закону України «Про місцеве самоврядування», ст. 211-5 Закону України «Про культуру»);
  - закріпити норму про єдиний орган зі збереження культурної спадщини з підпорядкованою йому системою місцевих органів із відповідними повноваженнями та фінансуванням;
  - ввести посади спеціаліста з охорони культурної спадщини в територіальних громадах, областях, особливо в тих, де є населені пункти, які входять до Списку історичних населених місць України;
- узгодити положення пам'яткоохоронного законодавства з вимогами містобудівного, земельного та законодавства про дозвільну систему й адміністративні послуги;
- ввести Єдиний державний реєстр спеціалістів, установ та організацій, які виконують науково-дослідні, науково-проєктні, експертні та виробничі роботи на об'єктах культурної спадщини;
- виділити субвенцію з державного бюджету для державних видавництв з метою поширення літератури серед публічних бібліотек;
- розробити державні програми щодо:
  - забезпечення бібліотек комп'ютерною технікою;
  - виділення грантових коштів на розвиток галузі культури в частині забезпечення закладів спеціалізованої фахової освіти та початкової мистецької освіти музичними інструментами;
  - централізованого забезпечення комп'ютеризації музеїв області для збереження й оцифрування музейних предметів, що належать до державної частини Музейного фонду України.

Харківська обласна державна / військова адміністрація:

- визначити на місцевому рівні перелік пріоритетних об'єктів культури і пам'яток культурної спадщини, які потребують першочергового відновлення або проведення консерваційних робіт. Так, у Харківській області внаслідок бойових дій пошкоджено або зруйновано 306 будівель закладів культури.

Загалом пошкоджено 299 об'єктів, з них: 237 – містобудування й архітектури, 1 – садово-паркового та 6 – монументального мистецтва, 53 – історії та 2 – археології. На підставі цих місцевих переліків сформувані на державному рівні Єдиний перелік пріоритетних об'єктів відновлення закладів культури та консервації пам'яток культурної спадщини. Враховуючи зазначений перелік, розробити та затвердити державну програму відновлення закладів культури та збереження об'єктів культурної спадщини, передбачити виділення державних коштів і дозволити фінансування за рахунок позабюджетних коштів на умовах співфінансування для проведення першочергових заходів;

- внести зміни до Порядку проведення окремих видів робіт на об'єктах культурної спадщини в умовах воєнного стану (постанова Кабінету Міністрів України від 15.11.2022 р. № 1342), які дозволять спростити процедури проведення консерваційно-реставраційних робіт на пам'ятках культурної спадщини, що зазнали пошкоджень від збройної агресії РФ, без значного втручання в пам'ятку, та внести відповідні зміни до ДБНів із реставраційних робіт. Зазначене прискорить консервацію пам'яток, які є предметом охорони, та сприятиме залученню позабюджетних (міжнародних донорів) коштів.

Наприклад, на встановлення вікон, розроблення науково-проектної документації, проведення протиаварійних робіт. У цілому ці роботи не призведуть до суттєвої видозміни пам'ятки;

- розробити механізм створення мистецьких просторів як моделі надання культурних і супутніх гуманітарних послуг в умовах значних інфраструктурних втрат і руйнувань, а також нормативно-правові акти щодо діяльності центрів культурних послуг шляхом:
  - введення до наказу Міністерства культури України «Про впорядкування умов оплати праці працівників культури на основі Єдиної тарифної сітки» від 18.10.2005 р. № 745 посади керівників і працівників центрів культурних послуг;
  - розроблення Типового положення про центр культурних послуг і Типового штатного розпису для центрів культурних послуг;
  - спрощення процедури створення й організації функціонування центрів культурних послуг (наказ Міністерства культури та інформаційної політики «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо створення функціонування центрів культурних послуг у територіальних громадах» від 01.12.2022 р. № 466);
  - проведення онлайн семінарів всеукраїнського рівня з метою ознайомлення з досвідом створення та діяльності центрів культурних послуг у різних областях України;
- сьогодні розробити механізм побудови повноцінних укриттів у закладах культури та мистецької освіти, в музеях і в бібліотеках, де зберігаються культурні цінності, не лише за рахунок місцевих бюджетів (враховуючи їх обмеженість) та створення мистецьких хабів в укриттях. Зазначене дозволить закладам культури забезпечити повноцінний освітній процес і надавати культурні послуги населенню. У музеях і бібліотеках із цінними колекціями та фондами доцільно побудувати спеціальні сховища, а в інших закладах культури на місцевому рівні облаштувати найпростіші укриття. Необхідно розробити механізм співфінансування (з державного і місцевого бюджетів, інших джерел – позабюджетних коштів) будівництва нових споруд цивільного захисту на території закладів сфери культури.

Херсонська обласна державна / військова адміністрація:

- збільшити фінансування на проведення заходів з обстеження пошкоджених закладів та об'єктів культурної спадщини, замовлення проектно-кошторисної документації, придбання апаратури, музичних інструментів, комп'ютерної техніки, реалізації проєктів з відновлення пріоритетних об'єктів культурної інфраструктури тощо; забезпечити комплексну підтримку діяльності закладів культури та освіти в сфері культури, у т.ч. відновлення повноцінного їх функціонування й осучаснення;
- розробити механізм реінтеграції мешканців, які перебували в окупації, в український культурний простір, подолання наслідків інформаційного та психологічного впливу окупантів. Це потребує кадрового забезпечення фахівцями у сфері культури шляхом створення фінансових стимулів для повернення працівників сфери в Україну та зменшення відтоку кадрів;
- оновити систему оплати праці у сфері культури, забезпечити впровадження нових підходів до фінансування сфери культури, що дозволить зберегти кадровий потенціал мистецьких шкіл, забезпечити їх стабільну безперервну роботу, а також внести зміни до Закону Україна «Про мобілізацію» щодо відстрочки від призову на військову службу викладачів мистецьких шкіл;
- підвищити посадові оклади працівникам культури на деокупованих територіях (для збереження кадрового потенціалу в сфері культури), зокрема шляхом внесення змін до:
  - постанови Кабінету Міністрів України «Про оплату праці працівників на основі Єдиної тарифної сітки розрядів і коефіцієнтів з оплати праці працівників установ, закладів та організацій окремих галузей бюджетної сфери» від 30.08.2002 р. № 1298: «під час встановлення граничних розмірів посадових окладів працівників культури деокупованих територій, посадові оклади застосовуються з додатковим коефіцієнтом для керівників, їх заступників 1,5-2, інших працівників – 1,25-1,5»;
  - наказу Міністерства культури та інформаційної політики України «Про впорядкування умов оплати праці працівників культури на основі Єдиної тарифної сітки» від 18.10.2005 р. № 745: «працівникам установ, закладів, організацій культури, що працюють на деокупованих територіях (територіях активних і можливих бойових дій) може при визначенні максимальних розмірів посадових окладів (ставок заробітної плати, тарифних ставок) застосовуватися додатковий коефіцієнт для керівників, їх заступників 1,5-2, інших працівників – 1,25-1,5»;
- внести зміни до показників віднесення бюджетних установ, закладів та організацій культури до відповідних груп за оплатою праці керівних працівників, зазначених у додатках 7-10 до наказу Міністерства культури України від 18.10.2005 р. № 745, оскільки вони визначені умовами довоєнного стану сфери культури та не враховують вплив війни на можливості повноцінного функціонування закладів культури та надання ними культурних послуг, зокрема областей, територіальні громади яких входять до Переліку, затвердженого наказом Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України від 22.12.2022 р. № 309;
- розробити механізм і затвердити відповідні державні програми з

відновлення пошкоджених закладів культури, що визначені громадами як пріоритетні, виділяти місцевим бюджетам територіальних громад, які входять до переліку територій активних і можливих бойових дій, культурну субвенцію з державного бюджету, у т.ч. для проведення заходів з утримання закладів культури та мистецьких шкіл.

Хмельницька обласна державна / військова адміністрація:

Розробити механізми, які дозволять:

- підвищити рівень заробітних плат працівників закладів культури;
- профінансувати заходи з реставрації пам'яток культурної спадщини, які перебувають у комунальній та державній власності;
- поповнити бібліотечні фонди новими україномовними виданнями.

Черкаська обласна державна / військова адміністрація:

- розробити механізм залучення кваліфікованих фахівців-реставраторів до виконання проєктних і реставраційних робіт на пам'ятках культурної спадщини, а також зменшення вартості проєктної документації з реставрації, в т.ч. у зв'язку з відсутністю конкуренції в цій сфері;
- розробити законодавчий механізм нагляду органів охорони культурної спадщини за проведенням реставраційних робіт і регулювання статусу об'єктів культурної спадщини, реставрація та відновлення яких є економічно недоцільним, у т.ч. зняття статусу об'єкту культурної спадщини;
- затвердити програми з паспортизації та виготовлення облікової документації на об'єкти культурної спадщини, що негативно впливає на швидкість занесення щойно виявлених об'єктів культурної спадщини до Державного реєстру нерухомих пам'яток України.

Чернівецька обласна державна / військова адміністрація:

- забезпечити стабільне фінансування для створення та функціонування мистецьких просторів (центрів культурних послуг), залучати кваліфікованих працівників для збереження кадрового ресурсу;
- вивчити міжнародний досвід щодо відновлення сфери культури у повоєнний період, забезпечити ефективну міжнародну співпрацю у сфері реставрації пам'яток культурної спадщини;
- залучати громадські організації до процесу реставрації пам'яток культурної спадщини.

Чернігівська обласна державна / військова адміністрація:

- переглянути постанову Кабінету Міністрів України «Про нормативи забезпечення населення клубними закладами» від 12.11.1998 р. № 775, надати можливість варіювання кількості населення щодо розрахунку мінімального нормативу забезпечення населення клубними закладами та бібліотеками відповідно до демографічної ситуації, а також розглянути можливість збільшення мінімальної відстані між населеними пунктами з кількістю жителів понад 200 чоловік до базового (найближчого) клубного закладу (для областей з низькою густиною населення);
- внести зміни до постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження

Державних соціальних нормативів забезпечення населення публічними бібліотеками в Україні» від 06.02.2019 р. № 72, зокрема напрацювати більш чіткі критерії визначення штатної чисельності працівників шляхом розробки Типового штатного розпису для певних типів бібліотек (не спеціалізованих, відповідно до чисельності населення, інфраструктури або інших критеріїв) і одного нормативно-правового акту для фінансових управлінь територіальних громад, адже «Типові норми часу» як юридичний документ фінансові управління у громадах не використовують (п. 9);

- переглянути норми кількості користувачів на одного бібліотекаря, що працює на повну ставку, у зв'язку зі зменшенням чисельності населення у населених пунктах, що значно вплине на якість і доступність послуг, підвищить професійний рівень бібліотекарів, оскільки кваліфіковані спеціалісти не зацікавлені працювати у сільській місцевості на неповний робочий день;
- викласти п. 16 в такій редакції: «Публічна бібліотека може функціонувати в кожному населеному пункті сільської місцевості незалежно від кількості населення», що є ключовим, оскільки низька густота населення та велика відстань між населеними пунктами області не дає можливості об'єктивно приймати рішення щодо закриття бібліотек;
- врахувати сучасні технології та практики у бібліотечній справі, зокрема забезпечити бібліотеки швидким і доступним інтернет-з'єднанням, що допоможе користувачам отримувати онлайн-ресурси та навчатися.

Подолання проблемних питань у сфері культури, її адаптація до умов воєнного стану та повоєнного періоду потребує комплексного підходу до впровадження стратегій, що сприятиме розвитку культури на місцевому рівні та налагодженню співпраці між різними інституціями: державними органами, громадськими організаціями і міжнародними партнерами.

Дослідницька служба Верховної Ради України:

- включити заходи з відновлення культурної спадщини до невідкладних гуманітарних програм під час та одразу після кризи, що дозволить:
  - забезпечити охорону та збереження культурної спадщини й її розмаїття, не перекладаючи відповідальності на міжнародних донорів;
  - провести оцінку збитків, завданих культурній спадщині, узгодивши потреби у невідкладній гуманітарній допомозі (наприклад, стандарти Управління Верховного комісара ООН у справах біженців щодо житла та притулку) з вимогами щодо збереження культурної спадщини;
  - включити пошкоджені об'єкти архітектурної спадщини до програм аварійного ремонту, особливо будівель, які можуть слугувати притулком для внутрішньо переміщених осіб, використовуючи відповідні методи (автентичні матеріали і техніки) для реставрації та реконструкції;
  - включити зруйновану архітектурну спадщину до програм відновлення міст, сіл і селищ, використовуючи наявні архівні документи про цю спадщину, заохочуючи місцеві громади долучатися до цього процесу;
  - забезпечити збереження ідентичності місця та захист територій, де об'єкти нерухомої спадщини були зруйновані навмисно, від будь-якого тимчасового чи постійного будівництва, окрім відновлення

- пошкоджених будівель;
- забезпечити захист і збереження від руйнування шляхом проведення невідкладних відновлювальних робіт пошкоджених об'єктів нерухомої культурної спадщини, які не включені до програм із ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;
  - зміцнити державні інституції й управління, визначити правові основи щодо реставрації та реконструкції культурної спадщини, що забезпечить:
    - пріоритетність реставрації та реконструкції пошкодженої або зруйнованої культурної спадщини, яка є житлом, перегляд законодавства та системи контролю у сфері містобудування, посилення моніторингу з метою дотримання високих технічних стандартів під час реставрації та реконструкції, й уникнення загроз неконтрольованої забудови;
    - розроблення національних програм з відновлення та реконструкції пошкодженої або зруйнованої культурної спадщини як частини національної стратегії щодо охорони й збереження культурної спадщини, залучення до цього процесу міжнародних організацій і донорів;
    - заохочення створення партисипативних структур, таких як: місцеві форуми культурної спадщини, заснованих на принципах відкритого діалогу, прозорості та підзвітності, для розробки місцевих планів у сфері культурної спадщини, громадські консультації для визначення пріоритетів;
    - включення оцінки цінності та значущості культурної спадщини в інвентаризацію разом із технічною інформацією про стан об'єкта культурної спадщини;
    - збереження у процесі реставрації та реконструкції автентичності історичних культурних нашарувань, характерних властивостей оригінальних об'єктів культурної спадщини, усіх категорій об'єктів культурної спадщини, включаючи їх міський або природний ландшафтний контекст, для уникнення фрагментації та втрати ідентичності;
  - забезпечити розвиток сталості проектів щодо охорони та збереження культурної спадщини шляхом:
    - узгодження короткострокових проектів відновлення з довгостроковою національною стратегією сталого розвитку;
    - інтеграції місцевих планів відновлення культурної спадщини в плани соціально-економічного розвитку, використання партисипативних процесів, громадських консультацій, розробки місцевих планів управління культурною спадщиною, які включають: збереження, використання, фінансування, партнерство та залучення громади;
    - використання процесу реставрації та реконструкції культурної спадщини з метою розбудови потенціалу і навичок, налагодження партнерств між секторами (освіта, туризм, медіа, економіка) та підвищення обізнаності про «спільну цінність» культурної спадщини;
    - стимулювання місцевої зайнятості через сертифікацію ремесел, навчання й акредитацію.

Інститут стратегічних досліджень:

- Верховній Раді України внести зміни до законів України «Про охорону культурної спадщини» та «Про національну безпеку України» відповідно до ратифікованих Україною Гаазької конвенції про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту (1954 р.), Конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини (2003 р.), Рамкової Конвенції Ради Європи про значення культурної спадщини для суспільства (2005 р.), та ратифікувати Конвенцію Ради Європи про правопорушення, пов'язані з культурними цінностями (19.05.2017 р., м. Нікосія);
- Міністерству культури та інформаційної політики:

вдосконалити Порядок обліку об'єктів культурної спадщини та План інвентаризації пам'яток нерухомої культурної спадщини України, передбачивши під час оновлення відповідних реєстрів шляхом:

- чіткого визначення повноважень органів державної влади всіх рівнів і місцевого самоврядування щодо перегляду наявних реєстрів пам'яток нерухомої культурної спадщини та термінів виконання цих процедур, а також процедур вилучення і внесення об'єктів культурної спадщини до державних реєстрів;
- спрощення процедури демонтажу (перенесення) пам'ятників російського імперського, тоталітарного та неоімперського періодів, застосування комплексного підходу до демаркації культурного символічного простору – від здійснення демонтажних робіт до впровадження нових проєктів меморіалізації культурної спадщини Українського народу;
- розробити Стратегію охорони культурної спадщини України та інтегрувати реалізацію її заходів у План відновлення України, передбачивши:
  - міжнародні підходи до збереження й управління культурною спадщиною для сталого розвитку, сприяння згуртованості українського суспільства на національному та місцевому рівнях;
  - візію державної меморативної політики та політики історичної пам'яті Українського народу;
  - міжсекторальну та міжнародну співпрацю, механізми залучення інститутів громадянського суспільства щодо посилення захисту культурної спадщини в умовах збройної агресії росії проти України.

Міністерство культури та інформаційної політики України

- забезпечити релоковані заклади культури приміщеннями, матеріально-технічною базою (комп'ютерною й оргтехнікою, звуковим обладнанням тощо) для проведення ними основної діяльності, а музейних закладів – приміщеннями для довготривалого збереження фондів; працівників закладів культури – житловими умовами, а за потреби викладачів та учнів – технічними засобами (ноутбуками), що дозволить зберегти і розвинути кадровий потенціал галузі культури для подальшого відновлення роботи на деокупованих територіях;
- вдосконалити нормативну базу щодо створення та функціонування центрів

культурних послуг, забезпечити їх приміщеннями, які б дозволили надавати якісні послуги, в т.ч. вирішити питання з орендою. На підставі аналізу потреб жителів територіальної громади/суміжних територіальних громад визначити, що саме буде розташовано в центрі культурних послуг (бібліотека, клуб, мистецька школа, туристично-інформаційний центр тощо), забезпечити доступність інфраструктури, належне матеріально-технічне, фінансове та кадрове забезпечення, у зв'язку зі слабкою фінансовою спроможністю місцевих бюджетів, недостатністю кваліфікованих кадрів і невідповідним розміром оплати їх праці;

- затвердити на законодавчому рівні мінімальні стандарти надання культурних послуг населенню та формування достатнього для базового набору культурних послуг матеріально-технічного забезпечення закладів культури, запровадити систему субвенцій і дотацій з державного бюджету на галузь культури, зокрема на створення багатофункціональних центрів культурних послуг; розробити Порядок та умови надання субвенцій, примірні штатні розписи та структури центрів культурних послуг.

Реалізація пунктів 2 і 3 дозволить покращити стан функціонування центрів культурних послуг.

Уповноважений Верховної Ради України з прав людини:

- розробити відповідні методики для створення переліку об'єктів міжнародного гуманітарного права, які потребують маркування в особливий період. Згідно п. 6 «Порядку маркування в особливий період будівель та споруд, транспортних засобів, які підпадають під дію норм міжнародного гуманітарного права, відповідними розпізнавальними знаками (емблемами)» (постанова Кабінету Міністрів України від 21.10.2022 р. № 1199), переліки об'єктів міжнародного гуманітарного права визначаються органами державної влади, органами місцевого самоврядування та суб'єктами господарювання на підставі методик, які розробляються і затверджуються, зокрема щодо культурних цінностей, Міністерством культури та інформаційної політики України. На відповідний запит Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини Міністерством культури та інформаційної політики України було поінформовано, що такі методики не розроблені;
- ратифікувати й імплементувати Конвенцію Ради Європи про правопорушення, пов'язані з культурними цінностями (19.05.2017 р., м. Нікосія). Ратифікація зазначеної Конвенції дасть можливість протидіяти посяганням на культурну спадщину як на підконтрольних Україні територіях, так і на тимчасово окупованих, оскільки її положення враховують глобальний і віртуалізований характер сучасного обігу культурних цінностей, а імплементація її норм посилить кримінально-правовий захист культурних цінностей від несанкціонованих розкопок, знищення, руйнування, пошкодження, незаконного обігу та розміщення на ринку, у т.ч. через мережу Інтернет. На запит Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини з зазначеного питання Міністерством юстиції України було поінформовано, що спільно з іншими заінтересованими органами влади з метою виконання внутрішньодержавних процедур, необхідних для надання згоди України на обов'язковість для неї Конвенції Ради Європи про правопорушення, пов'язані з культурними цінностями й імплементації її положень, були розроблені проекти законів України «Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про

правопорушення, пов'язані з культурними цінностями» та «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України у зв'язку з ратифікацією Конвенції Ради Європи про правопорушення, пов'язані з культурними цінностями». Вказаний пакет документів подано на розгляд до Президента України;

- провести повну цифровізацію інфраструктури музеїв і створити інформаційну систему для Музейного фонду України. Питання оцифрування експонатів Музейного фонду України набуло більшої актуальності, коли російські окупанти знищують, руйнують і викрадають культурні цінності на тимчасово окупованих територіях. Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини встановлено, що кількість предметів державної частини Музейного фонду України, які зберігаються в музеях державної та комунальної форм власності, у музеях, створених на підприємствах, в установах, організаціях і навчальних закладах державної та комунальної форм власності, становить близько 12 млн одиниць зберігання. Однак, із державної частини Музейного фонду України оцифровано лише 10% експонатів;
- розробити та впровадити загальний реєстр викрадених під час війни з України культурних цінностей. У 2023 р. частину першу ст. 16 Закону України «Про культуру» було доповнено нормою, згідно якої центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сферах культури та мистецтв, забезпечує створення, впровадження та ведення електронних реєстрів у сфері культури, розробляє і вносить на розгляд Кабінету Міністрів України положення про електронні реєстри у сфері культури. Для відновлення Україною прав власності на культурні цінності у випадку їх незаконного присвоєння, зокрема під час воєнних дій, важливим є їх обов'язковий облік. На запит Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини Міністерством культури та інформаційної політики України зазначено, що для формування відомостей про викрадені/втрачені культурні цінності з музеїв, заповідників, інших установ першочергово необхідно створити електронну базу даних про предмети державної частини Музейного фонду України, документи Національного архівного фонду та бібліотечного фонду, які наразі не розроблено;
- розробити та затвердити науково-проєктну документацію з визначення меж і режимів використання буферних зон об'єктів всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Визначення меж і режимів використання територій історичних ареалів населених місць, обмеження господарської діяльності на їх території, встановлення процедури розроблення та затвердження науково-проєктної (науково-дослідної) документації з визначення меж і режимів використання історичного ареалу населеного місця, її складу, змісту та порядку внесення змін і надання доступу до науково-проєктної (науково-дослідної) документації убезпечать об'єкти культурної спадщини від руйнування та знищення. Міністерством культури та інформаційної політики України розроблено проєкт постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку визначення меж та режимів використання історичного ареалу населеного місця, порядку розроблення, затвердження та оприлюднення науково-проєктної (науково-дослідної) документації». Наразі проєкт акта перебуває на погодженні у заінтересованих органів.

Отже, запропоновано:

- Кабінету Міністрів України розробити та внести на розгляд Верховної Ради України нормативно-правові акти необхідні для ратифікації та імплементації Конвенції Ради Європи про правопорушення, пов'язані з культурними цінностями;
- Міністерству культури та інформаційної політики України:
  - розробити відповідні методики для створення переліку об'єктів міжнародного гуманітарного права, які потребують маркування в особливий період;
  - провести повну цифровізацію інфраструктури музеїв, зокрема створити інформаційну систему для Музейного фонду України;
  - створити та впровадити загальний реєстр викрадених з України культурних цінностей під час війни;
  - внести на розгляд Кабінету Міністрів України проєкт постанови щодо порядку визначення меж і режимів використання історичного ареалу населеного місця, порядку розроблення, затвердження та оприлюднення науково-проєктної (науково-дослідної) документації;
  - розробити науково-проєктну (науково-дослідну) документацію з визначення меж і режимів використання буферних зон об'єктів всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

